

דף צד

'בורר צרור מגרנו של חברו — נותן לו דמי חטין' — מדובר בחטין העומדות להמכר, שבוה שנטל צרורות, פחת ערך הגורן, אבל אם היו עומדות לאכילת הבעלים — אין כאן שום הפסד, אדרבה, ההנהו בכך. (ריטב"א)

(הר"י בתוס' חילק בין זה לשורף שטרותיו של חברו, ששם נייר בעלמא שרף לו ולא את החוב. אבל כאן הרי הוא מוזיק דבר שעיקרו ממון (עמהרש"א). ואע"פ שהצורר עצמו אינו כלום, הרי הוא נחשב כמוזיק את כלל הגורן, שממעטו. ודנים את הכל כיחידה אחת.

(תדע, שאין לדון את הצורר בפני עצמו כשוה-ערך ועליו הוא חייב, — כי הרי בהוצאתו אין כאן מעשה 'מוזיק' כלל, ולכל היותר הרי זה כגזילה, ויצא ידי חובתו בהשבתו כמות שהוא (אע"פ שאינו שוה כלום בפ"ע, אומר לו 'הרי שלך לפניך') — אלא ודאי נידונית הערימה כולה כדבר אחד, והרי הוא מיעטה ופגמה ע"י ברירתו, וכגון מי שהפריד פריט כלשהו ממכונה מורכבת ואי אפשר עתה להחזירו).

והנה יש מי שכתב שהמוזיק ספר אחד מתוך סדרת ספרים, ועי"כ יורד ערך השאר, אינו משלם אלא נזק אותו ספר שהוזיק, ועל השאר הרי זה כ'גרמא'. ('בית יעקב' — שצד. עפ"י ב"ק נח, ע"ש). ולדבריו צריך לחלק בין ערמת חטין אחת, שע"י הוצאת צרור דנים אותו כמוזיק לכלל הערימה, ובין ספרים חלוקים. ואולי י"ל שאכן אם חלק מן הסט אינו נמכר, שאין מוכרין אלא את כולו כאחת, הרי הוא מוזיק באופן ישיר לכל הסט, כמו כאן שכיון שהצורר נכלל במכירת החטין, אין דנים עליו כדבר בפ"ע (שאו הרי הוא כשורף שטר, שאינו אלא 'גורם לממון') אלא כחלק ממכלול הערימה).

'המוכר פירות לחברו, חטין — מקבל עליו רובע קטנית לסאה... לעולם חטי ושערי מקבל עפרורית, עדשים איצטריכא ליה...' — משמע, שלעולם נקבע שיעור הפסולת עד רובע לסאה, בין בקטנית בין עפרורית, בין משניהם גם יחד. שעד שיעור זה אנשים מוחלים זה לזה, ולא יותר. (ע' 'חדושים ובאורים').

וע"ש עוד, דמהא דהושוו תאנים יין וקנקנים בשיעור של אחד לעשרה, משמע ששיעור זה באופן כללי שייך למחילת האדם, כי רחוק הוא לומר שארע שהושוו אלו השלשה במידת השכיחות של הפגומים. וכיו"ב יש ב'דובר צדק' (לר"צ הכהן. עמ' 15), ע"ש).

'אמר רב הונא: אם בא לנפות, מנפה את כולו' — לכאורה נראה דמיירי בשגמרו המקח בחליפין וכד', וכשבא הלוקח ליטול את שלו רצונו לנפות משום שסבור שיש יותר מרובע, ועל זה אמר שזכותו לכך, ואם אמנם נמצא כדבריו, מנפה את הכל. (ולא מיירי בנטל לביתו, דכבר סבר וקיבל וגם אין מי שמשגיח עליו. גם לא מיירי שרואין לכתחילה שיש יותר מרובע, דאם כן העיקר חסר מן הספר). (בדרך טובים)

'ואמרי לה: קנסא' — כתב רבנו יונה, שלפי דעה זו — אין מגבין אותו בבבל (וכן בזה"ז שאין לנו סמוכין). ואולם מפשטות דברי הטור והרמ"א (חו"מ רכט, א. וע"ש בחדושי רעק"א), משמע שדין זה נוהג בזמן הזה. (ומצינו 'קנסות' מסוימים, ששייכים גם בזה"ז — ע' למשל בשו"ת הריב"ש שצט; שו"ת הרשב"א ח"ג שצג וב'מיוחסות' רמ).

ונחלקו הדעות כשידוע שהמוכר לא ערבן — האם הלוקח מקבל עליו בכדי השיעור (רובע טינופת לסאה, וכדו'), ואת המותר מנכה לו (טור), או הלוקח מקבל עליו את הכל. (טור בשם רשב"ם, וכתב 'הכי

מסתברא! דלדעה זו אדם מוחל אף ביותר מרובע, אלא שבד"כ אינו מצוי ולכך אם יש יותר מרובע — תולים שעירבם הוא, אך אם לא ערב — מקבל כולו. ע' פרישה).

וכל אלו הדברים — במקום שאין מנהג מסוים, אבל כשיש מנהג בין המוכרים והלוקחים — הכל כפי המנהג. (טושו"ע רכט, א).

וצ"ע במקום שאין מנהג, אלא שהמכירות נעשות לפי משקל ולא לפי נפח, כבומנינו, שלכאורה לא שייך לקבוע שיעור רובע לסאה, כי הפרש גדול יש בין משקל רובע עפרורית לרובע נישובת. ואפשר שהשיעור ייקבע לפי אותו יחס של רובע לסאה, דהיינו חלק אחד מתוך עשרים וארבע, או שמא כיון שבמקום כזה א"א לקיים השיעור שקבעו חכמים, אין לנו לדון אלא לפי שיקול דעתו של דיין. וצ"ע.

סברוה דרובע דכלאים כיותר מרובע דהכא, וקא תני ימעט' — משום שתערובת רובע בסאה, שכיתה ואינה שכיתה, ולענין כלאים נוקטים לחומרא (הר"י). או לפי שזרעים שיחדום לזריעה הם מבוררים יותר, ורובע שבהם נחשב כיותר מרובע במקום אחר. (ר"ן).

ותרצו: **לא, רובע דכלאים כי רובע דהכא דמי, אי הכי אמאי ימעט — משום חומרא דכלאים...** — וכך מסקנת הסוגיא, שרק משום חומרא דכלאים גזרו ברובע משום יותר מרובע. ולפי זה אין איסור רובע אלא מדרבנן. אבל ברמב"ם (הל' כלאים ב, א) מבואר שכשיש רובע מזרע אחר — לוקה. וכבר תמה בזה הגרעק"א.

ואמנם יש לתמוה כיצד יתכן שהניח התנא את הדין המצוי — ביותר מרובע, ולא פרשו אם די במיעוט או צריך לעקור הכל, ושנה דין רובע בצמצום שאינו שכיה כלל?

ואפשר לפרש שכל קושיית הגמרא היתה רק לפי הדעה ד'דינא הוא' (כי למ"ד 'קנסא' — אין להשוות לכלאים, שלא נחשדו לעבור במזיד, ואין דרך לערב בענין זה. ועוד, התנא דיבר על האדם עצמו ולא על ב"ד, ולא שייך לומר לאדם לקנוס את עצמו) — כיון שדרך בני אדם לנפות הכל, לפי דברי רב הונא, הרי זה נחשב שני מינים גם לענין כלאים, ואם כן קשה מדוע ברובע ימעט, הלא אין בני אדם מקפידים על רובע לסאה, וסלקא דעתין משום שרובע דכלאים דומה ליתר-מרובע דהכא, ואם כן מוכח שאין דרך לנפות הכל?

ומתריך, שבאמת רובע דכלאים כרובע דהכא, ושם יש להחמיר אף ברובע מטעם אחר — לפי ששיעור זה כשהוא צומח, נראה כעירוב, והרי זה כלאים מן הדין (ולא מחומרא דרבנן), כי עיקר כלאים נקבע לפי מראית העין, (כמבואר במק"א). נמצא שדין הכלאים אינו משתער לפי היכר בתערובת הזרעים שלפני הזריעה, ולעולם יש לומר שדרך בני אדם לנפות הכל, כרב הונא, ומ"מ אין נקרא 'כלאים' לפי שהולכים אחר שעת הצמיחה שעל פני השדה, ושם אין ניכר אם עירב בזרעונים ומיעוט, או שהיה מתחילה רק שיעור זה. ולפיכך די במיעוט ואין צורך לעקור הכל, שהעיקר שלא יהא ערבוביא לפנינו — כלומר, שיהא פחות מרובע.

(ור' יוסי סבר 'קנסינן' לעקור הכל — אין רצה לומר קנס על האדם, שלא שייך זה בכלאים, כאמור, אלא לישנא בעלמא הוא שקנס בפירות, שייאסרו אף במיעוט, ואין להביא משם לדין מקח, שי"ל שלא קנס ר"י אלא בכלאים). (עפ"י חזון איש — כלאים ד, ה-ט).

א. אמנם, לפי מה שכתבו התוס' לפרש שהקושיא למ"ד 'קנסא' צ"ע מה שייך קנס כאן, כנ"ל. ויתכן שחושדין שערב בזריעה כדי שיתערב בצמיחה וישתכר במכירה, ולא חשב על איסור כלאים, ועכשו קונסים אותו לעקור מעיקרא משום דין כלאים גם טרם שבא למכור. ועל כך באה הקושיא בגמרא, למה די לו למעט ולא לעקור הכל. (בדרך טיבים).

ב. עוד אפשר ליישב שיטת הרמב"ם, שכשאמרו 'משום חומרא דכלאים', הכוונה, שבאיסורים יש ענין שלא להגיע אל

הגבול פן נעבור אותו. וכענין שפרש הרמב"ם 'ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף' שהגבול הוא ארבעים ואסרה תורה להגיע עדיו ממש פן יעבור אותו. משא"כ בממון הניתן למחילה, מותר לנגוע בגבול עצמו. ולפי"ז יתכן דחומרא זו מדאורייתא היא, ורצה לומר שכן היא המדה באיסורים, (וכענין שמצינו 'לחומרא מקשינן' שמדה היא בתורה ולא רק מצד ספק), כמו המכה הארבעים. ואף דהיא דאורייתא מ"מ הוא בגדר 'חומרא' דאורייתא ולכן פריך שפיר מר' יוסי, דלמה נוסף חומרא על חומרת התורה. – 'בדרך טובים'.

(ע"ב) 'התם משעת כתיבה הוא דעבד ליה שומא' — ע' במובא בב"ק ל: (חוברת טו)

'ככתבם וכלשונם'

'רובע שכיה, יותר לא שכיה, ואיהו הוא דעריב, וכיון דעריב קנסוהו רבנן בכוליה' —
'הנותן מעות לחברו לכתוב לו ספר תורה ונמצאו בו טעיות, וצריך לשכור מי שיגיה אותם —
 אם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות בכך, אין הסופר חייב כלום, שאע"פ שהנותן מעות לכתוב לו ס"ת, על ס"ת כשר הוא נותן, וכל שהוא חסר אות אחת אינו כשר, מ"מ טעיות הנמצאות בכתב שכיהי, ואין לך סופר שידקדק בכתיבתו כל כך שלא יטעה כלל, וכל כיוצא בזה מן הסתם אין דעת הבעלים להקפיד, ואחולי מחליה.
 ומיהו אם טעה כל כך שאין דרך הסופרים לטעות — חייב, לפי שזה ממיעוט השגחת הסופר ומפשעתו. וכאותה שאמרו גבי טינופת שבפירות — רובע שכיהא, יותר מרובע לא שכיהא, ואיהו הוא דעריב, וכיון דעריב קנסוהו רבנן בכוליה דמשלם...
 ומכל מקום כל כיוצא בדברים הללו תלויין במנהג המקומות...'. (שו"ת הרשב"א — ח"א אלף נו).

'כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט... היינו טעמא דר' יוסי, משום דמיחזי כמקיים כלאים' —

'כלאי בגדים אין להם בטלה... ואין מביאין ראייה מכלאי זרעים, שאם כן אפילו בגד שאבד בו כלאים ואפשר לבדוק אחריו ויימצא — לא נטרח לבדוק וליטול, שהרי בכלאי זרעים כן, שהרי שנינו 'כל סאה שיש בו רובע זרע ממין אחר... ואפילו לר' יוסי דאמר יברור, לא אמר אלא בשהמין האחד ניכר בו, דהשתא מיחזי כמקיים כלאים, הא לאו הכי לא.
 והטעם בזה, מסתמא, משום דלא אפשר, דאי אפשר שלא יצא בשדה פרידה אחת ממין אחד ותאסור את הכל, או שיברור ביד כל זרע אשר יזרע, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. והילכך כל שנתערב בטל ומותר לזרוע לכתחלה ואינו אסור משום זרע כלאים. ולפיכך דוקא בשנתערב, אבל לערב לכתחלה, אפילו חטה אחת אסור... אבל כלאי בגדים, אין מין אחר מתערב בו אלא במקרה לעתים רחוקות שיתערב חוט של פשתן בבגד צמר, ולפיכך לא ניתן להתבטל'. (שו"ת הרשב"א — ח"א רנט)
 (ע"ע בבאור התר תערובת מועטת בכלאי זרעים — ר' עובדיה מברטנורא — ריש שקלים; תוס' יו"ט ושאר מפרשים — כלאים ב,א; קרית ספר פ"א דכלאים; מנחת חינוך — רמה).